

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРОНІМІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: СИМВОЛІКА, СТРУКТУРА, АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі узагальнено основні підходи до вивчення кольоронімів у мовознавстві й літературознавстві та проаналізовано їх функціонування в художньому тексті. На матеріалі дослідження творчості Лесі Українки та Ольги Кобилянської з'ясовано, що кольороназви виконують не лише номінативну, а й символічну, емоційно-експресивну, психологічну та композиційну функції. Виявлено, що в драматургії Лесі Українки колористика тісно пов'язана з міфопоетичною моделлю світу, природною стихією та символікою духовних станів, тоді як у прозі Ольги Кобилянської кольороніми переважно психологізують текст і відтворюють внутрішній стан персонажів.

Ключові слова: кольоронім, кольороназва, художній текст, символіка кольору, Леся Українка, Ольга Кобилянська.

Abstract

The work summarizes the main approaches to the study of coloronyms in linguistics and literary studies and analyzes their functioning in a literary text. Based on the research material of the works of Lesya Ukrainka and Olga Kobylyanska, it was found that color names perform not only nominative, but also symbolic, emotionally expressive, psychological and compositional functions. It was found that in Lesya Ukrainka's dramaturgy, color is closely connected with the mythopoetic model of the world, natural elements and the symbolism of spiritual states, while in Olga Kobylyanska's prose, coloronyms mainly psychologize the text and reproduce the internal state of the characters.

Keywords: color term, color naming, literary text, color symbolism, Lesya Ukrainka, Olha Kobylyanska.

Кольороніми є невід'ємною складовою художнього мовлення, оскільки вони виконують не лише номінативну функцію, а й виступають важливим засобом формування образності, емоційної виразності та смислової глибини тексту. Колір у мовленні репрезентує складну систему асоціацій, що поєднує фізичне сприйняття з культурними, психологічними та естетичними чинниками. Завдяки цьому кольороназви стають універсальним інструментом відтворення дійсності, який одночасно відображає індивідуальне авторське бачення світу та особливості національної мовної картини [1; 2].

Функціонування кольоронімів у художньому тексті виявляється на кількох взаємопов'язаних рівнях. На описовому рівні вони конкретизують зображуваний світ, беруть участь у створенні пейзажів, портретів, інтер'єрів, надаючи тексту візуальної виразності. На семантичному рівні кольороназви набувають додаткових значень, що виходять за межі прямого позначення кольору та формують складні асоціативні зв'язки. На емоційно-експресивному рівні вони передають настрій, напруження або гармонію, а також впливають на сприйняття художнього тексту читачем. Водночас кольороніми виконують композиційну функцію, оскільки можуть об'єднувати окремі частини твору через повторювані мотиви та образні доміанти [1; 2; 3].

Аналіз художніх текстів засвідчує, що кольороніми реалізуються через образні словосполучення та речення, які відображають індивідуально-авторський стиль письменників.

У драматургії Лесі Українки кольороназви тісно пов'язані з природою та міфопоетичною символікою: «зелений ліс дихає життям» (зелений як символ природи та відродження), «біла постать Мавки вирізняється серед темряви» (білий як уособлення чистоти й духовності), «чорна п'ятьма насувається на героїв» (чорний як символ трагізму), «золоте сяйво огортає фантастичний світ» (золотий як знак піднесеності), «срібляться роси на травах» (срібний як

ознака чарівності та ірреальності). Характерними є також дієслівні форми: *«небо синішає», «трава зеленіє»*, що підкреслює динаміку кольору.

У драмі *«У пущі»* простежуються контрастні поєднання: *«чорні тіні й білі обличчя протистоять одне одному», «криваві річки нагадують про драматизм подій»* (червоний як символ боротьби та болю).

У прозі Ольги Кобилянської кольороніми виконують передусім психологічну функцію: *«бліде обличчя героїні свідчить про внутрішню втому»* (блідий як ознака душевного надлому), *«чорна туга огортає її думки»* (чорний як символ смутку), *«темний настрій панує в її душі»* (темні відтінки як вираз тривоги), *«золотий блиск музики наповнює простір»* (золотий як символ духовного піднесення), *«червоні відтінки почуттів передають внутрішню боротьбу»* (червоний як знак пристрасті й конфлікту).

У новелі *«Меланхолійний вальс»* характерними є такі конструкції: *«поблідила героїня занурюється у власні переживання», «очі заіскрилися світлом надії», «темінь огортає простір і свідомість персонажа»*. У мініатюрі *«Що я кохав»* переважають світлі образи: *«білі шовкові риси постають як ідеал краси», «блискучі образи зберігаються в пам'яті героя»*.

Отже, наведені приклади підтверджують, що кольороніми в досліджуваних творах функціонують як важливий засіб створення образності, передачі емоційного стану персонажів та реалізації авторського задуму, поєднуючи символічний, психологічний і стилістичний рівні організації художнього тексту.

Особливого значення набуває символіка кольорів, яка формує глибинний зміст художнього тексту. У межах української культурної традиції колір має усталені символічні значення, що сформувалися під впливом історичних, етнографічних та фольклорних чинників. Білий колір традиційно асоціюється з чистотою, духовністю, світлом і гармонією; чорний — із трагізмом, невідомістю, внутрішньою напругою, межовими станами буття; червоний — із життєвою енергією, любов'ю, пристрастю та боротьбою; зелений — із природою, відродженням, гармонією та життєвою силою; золотий і срібний — із сакральністю, піднесеністю, ідеальним або надреальним виміром [2]. У художньому тексті ці значення можуть зберігатися, трансформуватися або набувати індивідуально-авторського забарвлення, що значно розширює інтерпретаційні можливості кольоронімів.

У творчості Лесі Українки колористика виконує концептуальну функцію і є важливим елементом побудови художнього світу. Кольороніми органічно поєднуються з природними образами, міфологічними мотивами та філософськими ідеями, утворюючи цілісну символічну систему. Колір у її текстах не лише описує зовнішній світ, а й моделює його, виступаючи засобом осмислення буття, духовних пошуків і внутрішніх конфліктів. Переважання прикметникових форм кольороназв, а також активне використання дієприкметників сприяють створенню динамічної картини, у якій колір постає як процес, як зміна стану, як рух [4].

Характерною ознакою художнього мислення Лесі Українки є поєднання кольору з природною стихією. Зелений колір часто пов'язаний із образом природи, життєвої сили, органічності буття; білий — із духовною чистотою та ідеалом; чорний — із трагізмом і внутрішнім напруженням; червоний — із конфліктом, боротьбою, емоційною інтенсивністю. Таке використання кольоронімів формує цілісну міфопоетичну модель світу, у якій колір виконує роль знака, символу й водночас структурного елемента художнього тексту [4].

У прозі Ольги Кобилянської кольороніми набувають іншого функціонального навантаження. Вони стають засобом психологічного аналізу, відображають внутрішній стан персонажів, їхні емоційні переживання, душевні коливання. Колір у такому випадку не стільки описує зовнішню реальність, скільки інтерпретує внутрішній світ людини. Переважання темних, блідих, контрастних кольорів пов'язане з передачею складних психологічних станів — тривоги, меланхолії, напруження, внутрішнього конфлікту [5].

Для художнього стилю Ольги Кобилянської характерна камерність і емоційна насиченість колористики. Часто кольороназви поєднуються з іменниками, що мають абстрактне значення («світло», «темінь», «блиск»), завдяки чому посилюється символічність і психологічна глибина тексту. Колір стає не лише ознакою предмета, а й самостійним образом, що передає складні внутрішні стани та настрої [5].

Важливим аспектом є структурна організація кольоронімів у тексті. Вони можуть утворювати повторювані мотиви, що забезпечують смислову цілісність твору. Частотність уживання певних

кольорів формує домінанти, які визначають загальну тональність тексту. Контрастні поєднання кольорів підсилюють емоційне напруження, тоді як гармонійні поєднання створюють відчуття цілісності та рівноваги. Використання складних кольороназв і їхніх комбінацій розширює виражальні можливості мовлення, дозволяє передавати найтонші відтінки значення та емоції [1; 2; 4; 5].

Кольороніми також виявляють свою специфіку на граматичному рівні. Найчастіше вони реалізуються у формі прикметників, що забезпечує точність і наочність опису, однак значну роль відіграють іменники, дієслова та прислівники, які дозволяють передати динаміку, процесуальність і абстрактність кольорових образів. Така різноманітність мовних форм сприяє розширенню функціонального потенціалу кольоронімів і підсилює їхню роль у художньому тексті [4].

Отже, кольороніми виступають важливим засобом організації художнього тексту, формування його образної системи та реалізації авторського задуму. Вони поєднують у собі номінативну, символічну, емоційно-експресивну та структурну функції, забезпечуючи глибину, багатозначність і художню цілісність тексту. Через систему кольорів реалізується індивідуальний стиль письменника, відображається його світогляд і створюється унікальна картина художньої реальності [1; 2; 4; 5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові. Мовознавство. 1967. № 4. С. 97–112.
2. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2013. Вип. 9. С. 188–195.
3. Вишницька Я. С. Особливості вивчення кольору та кольоронімів у мові. 2019. С. 1–3.
4. Шегеда О. П. Символіка кольору у творчості Лесі Українки. 2000. С. 1–4.
5. Боева Е. Семантико-стилістичні особливості колоративів у художньому дискурсі (на матеріалі повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала...»). С. 1–10.

Михалевич Марія Олександрівна – студентка групи 4КН-25б, факультет інтелектуальних інформаційних технологій та автоматизації, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: mariamihalevic394@gmail.com

Стадній Алла Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, email: stadniy.all@vntu.edu.ua

Mykhalevych Mariia Oleksandrivna - student of group 4KN-25b, Faculty of Intelligent Information Technologies and Automation, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: mariamihalevic394@gmail.com

Stadnii Alla Sergiivna – Candidate of Philology, Senior Lecturer, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, email: stadniy.all@vntu.edu.ua